[א]א"ל אמש ביטלתם תמיד של בין הערביים ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה על איזה מהן באת א"ל [1]עתה באתי מיד [ב] [2]וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק ואמר רבי יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה [ג]אמר שמואל בר אוניא משמיה דרב גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנאמר [1]עתה באתי אמר ליה אביי לרב דימי האי קרא במערבא במאי מוקמיתו ליה [3]אל תצא לריב מהר פן מה תעשה באחריתה בהכלים אותך רעך ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל בשעה שאמר לו הקב"ה ליחזקאל לך אמור להם לישראל [4]אביך האמורי ואמך חתית אמרה רוח פסקונית לפני הקב"ה רבש"ע אם יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך אתה אומר להם ומכלים אותם ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל ומי אית ליה רשותא כולי האי אין דא"ר יוסי ברבי חנינא שלש שמות יש לו פיסקון איטמון סיגרון פיסקון [א] שפוסק דברים כלפי מעלה איטמון שאוטם עונותיהן של ישראל סיגרון כיון שסוגר שוב אינו פותח [5]היערוך שועך לא בצר א"ר אלעזר [ד]לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאילמלא (לא) הקדים אברהם תפלה לצרה בין בית אל ובין העי לא נשתייר מרשעי [ה] ישראל שריד ופליט ריש לקיש אמר כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין לו צרים מלמעלה ר' יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה: מנין שכיפר לו וידויו וכו': תנו רבנן מנין שכיפר לו וידויו שנאמר [6]ויאמר לו יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' היום הזה היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא וכתיב [7]ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה מאי כולם חמשה כולן חמשה הן לעוה"ב כתיב זמרי וכתיב [8]עכן רב ושמואל חד אמר עכן שמו ולמה נקרא שמו זמרי שעשה מעשה זמרי וחד אמר זמרי שמו ולמה נקרא שמו עכן שעיכן עונותיהן של ישראל: אם אינו יודע להתוודות כו' רבי יהודה אומר כו' לנקות עצמן: וינקו עצמן כדי שלא להוציא לעז על בתי דינין ועל העדים ת"ר [ז]מעשה באדם אחד שיצא ליהרג אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה לכל עונותי ואם אין בי עון זה תהא מיתתי כפרה לכל עונותי וב"ד וכל ישראל מנוקין והעדים לא תהא להם מחילה לעולם וכששמעו חכמים בדבר אמרו להחזירו אי אפשר שכבר נגזרה גזירה אלא יהרג ויהא קולר תלוי בצואר עדים פשיטא כל כמיניה לא צריכא דקא הדרי בהו סהדי וכי הדרי בהו מאי הוי [ח][א]כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד לא צריכא [ב]דאע"ג דקא יהבי טעמא למילתייהו [ט](כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא): **מתני'** [ג]היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות מפשיטין אותו את בגדיו האיש מכסין אותו מלפניו והאשה מלפניה ומאחריה דברי רבי יהודה וחכ"א [ד]האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה:

גמ'

אמר לו אמש ביטלתם כו'. עתה באתי דרשי' מדקאמר ליה עתה באתי מכלל דמילתא אחריתי א"ל דמהדר ליה עתה באתי. אמש היום כשהעריב בין הערביים קרי ליה נמי אמש שאין זה אלא לשון ערבית: **ועכשיו ביטלתם ת"ת.** וכיון דביום לא אתם יכולין לעסוק בתורה מחמת עסקי מלחמות צריכים אתם לעסוק בתורה בלילה והיה לך לשכב בגלגל שם המחנה ולא במצור: **עתה באתי.** על שם [י] עכשיו באתי ליפרע. מיד נזהר יהושע ולא הוסיף עוד לנה במצור בלילה לכך נאמר בעי וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק שלן בעומקה של תורה: **אביך האמורי.** תרח ואבותיו מכנען באו: **אמרה רוח פסקונית.** [ב] גבריאל: **אתה מכלים אותם.** שאתה קורא אותם אמורי וחיתי: **ריבך ריב את רעך.** אם יש לך להוכיח את ישראל הוכיחן בעצמם וסוד של אברהם ושרה אל תגל לבזותם פן מה תעשה בבואם אברהם ושרה לפניך ואומרים מה חטאנו לך שאתה מכלימנו: **ומי אית ליה רשותא.** לגבריאל כולי האי להטיח דברים כלפי מעלה: **כיון שסוגר.** שאין לו רשות לבקש רחמים (א) כיון שנגזרה גזירה: **שוב.** אין מלאך אחר פותח בבקשה כי לא יועיל: **היערוך שועך לא בצר.** כך היו אומרים חביריו לאיוב כלום הקדמת שועך לא בצר עד לא באה הצרה אם היית עושה כן היו הכל מאמצים את כחך: **כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין צרים.** יכולים להסטינו מלמעלה: **לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצים את כחו.** שיסייעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים ושלא יהו לו מסטינים מלמעלה. והכי משמע היערוך שועך אם באתה לערוך שועך כזאת תערכהו לא בצר שלא יהו לך צרים ושהכל יהו במאמצי כחך: **זמרי.** הוא עכן כדמפרש לקמיה וכוללו הכתוב עם שאר [ל]אחיו שהיו צדיקים: **כתיב זמרי וכתיב עכן.** הכא קחשיב לבני זרח ולא כתיב עכן וביהושע (ז) כתיב ויקח יהושע את עכן בן זרח אלמא בריה הוא: **רב ושמואל.** דאמרי תרווייהו הוא עכן הוא זמרי חד אמר עכן שמו כו': **מעשה זמרי.** נואף כדאמרן לעיל [ע"א] בא על נערה המאורסה ועוד שנענשו ונגפו ישראל בעונו כמו שנענשו על ידי זמרי דמתו עשרים וארבעה אלף [מ] וכאן רובה של סנהדרין [שם]: **עיכן.** גלגל עליהם פקודות עונותיהם כעכנא זו שמתגלגלת כהיקף עגול: **וינקו.** ומאי איכפת לן דקאמרו רבנן דא"כ כל אדם אומר כן. ומשני שלא להוציא לעז כו': **אי אפשר.** שכבר נגמר הדין: **וכי כל כמיניה.** וכי נאמן הוא דחשדינן ליה [נ] לסהדי למימר יהא קולר תלוי בצואר עדים: **כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.** דבר המכחיש את הראשון דכתיב (ויקרא ה) אם לא יגיד אהגדה קמייתא קפיד קרא ואפי' מיחשדינהו נמי לא מיבעי דאיכא למימר

דהאי דהדרי בהו דאמרי מה לנו לחוב בדמו: **דיהבי טעמא למילתייהו.** מפני שנאה פלונית היינו שונאים אותו: **דבעיא מכסא.** [ס]מעשה במוכס אחד ישראל רשע אחד שמת ובו ביום מת אדם גדול בעיר ובאו כל בני העיר ונתעסקו במטתו וקרובי אותו מוכס הוציאו גם את מטת המוכס אחריו וקפצו עליהם אויבים והניחו המטות וברחו והיה שם תלמיד אחד שישב לו עם מטת רבו לאחר זמן חזרו גדולי העיר לקבור את החכם ונתחלפ' להם מטתו בשל מוכס והיה אותו תלמיד צועק ולא הועיל וקרובי המוכס קברו את החכם ונצטער בה אותו תלמיד מאד מה חטא גרם ליקבר זה בבזיון ומה זכה אותו רשע ליקבר בכבוד גדול כזה נראה לו רבו בחלום ואמר לו אל תצטער בא ואראך בכבודי בגן עדן בכבוד גדול ובא ואראך אותו האיש בגיהנם וציר של פתח גיהנם סובב באזניו אבל פעם אחת שמעתי בגנות תלמידי חכמים ולא מחיתי ולכך נענשתי וזה פעם אחת הכין סעודה לשר העיר ולא בא שר העיר וחילקה לעניים וזה היה שכרו אמר אותו תלמיד עד מתי יהא אותו האיש נדון בדין קשה אמר לו עד שימות שמעון בן שטח ויכנס תחתיו אמר לו למה אמר לו מפני נשים מכשפניות ישראליות שיש באשקלון ואינו עושה בהן דין למחר סיפר אותו תלמיד דברים לשמעון בן שטח מה עשה כינס שמונים בחורים בעלי קומה והיה אותו היום יום גשמים ונתן כד גדולה ביד כל אחד ואחד וקיפל טלית בתוכם ואמר להן הזהרו כהן שהן שמונים ובשעה שתכנסו יגביה איש אחת מהן מן הארץ ושוב אין מכשפות שולטות בכם ואם לאו לא נוכל להם הלך לו שמעון בן שטח לטרקלין שלהם והניח הבחורים מבחוץ אמרו לו מי אתה אמר להן מכשף אני ולנסותכם בכשפים באתי אמרו לו ומה כשפים בידך אמר להן יכולני להביא לכם שמונים בחורים עטופי טליות נגובות ואע"פ שהוא יום גשמים אמרו לו הנראה יצא לחוץ ורמז להם הוציאו הטליות מן הכדים ונתעטפו בהן ונכנסו ואחזו כל אחד את אחת מהן והגביה ויכלו להם והוציאום ותלאום כולם ונתקנאו קרוביהם בדבר ובאו שנים מהם וכוונו דבריהם והעידו על בנו של שמעון בן שטח חיוב מיתה ונגמר דינו וכשהיה יוצא ליסקל אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה לי ואם אינו כן תהא מיתתי כפרה על כל עונותי וקולר תלוי בצואר עדים ושמעו אלו וחזרו בהם ונתנו טעם לדבריהם מחמת [ע]שנאת הנשים ואעפ"כ לא נפטר: **מתני' מפשיטין אותו את בגדיו.** כדאמר אותו [פ] בלא כסותו: **מלפניו.** ערותו במתיכת בגד:

עין משפט
נר מצוה

יא א ב מיי' פ"ג מהלכ' עדות הלכה ה סמג עשין קט טוש"ע חו"מ סימן כט סעיף א:

יב ג ד מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה א סמג עשין קג:

◆

מוסף רש"י

אמש בטלתם כו'. כתשובה שהשיבו עתה באתי אנו למדין מתחלת דברי המלאך, האשימן בשני דברים, אמש כלומר כשהעריב היום הזה, היה לכם להקריב תמיד הערב ובטלתם אותו ונתעסקתם במערך העיר הגס, שאין זמן מלחמה בלילה משתחשך, ועכשיו. שהוא לילה היה לכם לעסוק בתורה, שהרי אינכם נלחמים בלילה (מגילה ג.). **עתה באתי.** על של עכשיו (שם). מדכתיב וחרבו שלופה בידו מכלל דלפורענות בא ועתה באתי דקאמר ליה הכי קאמר ליה על עבירה של עכשיו באתי, ומדאצטריך למימר על של עכשיו מכלל דאיכא הך אחריתי, ומאי היא, הכי קאמר ליה אמש בטלתם תמיד של בין הערבים, בערב ביטלתם התמיד ועכשיו שחשיכה אתם מבטלים תלמוד תורה, לפי שהיו עסוקים במלחמה ביום לא היה להן עת לעסוק בתורה אלא בלילה, והדבר מוכיח שעל עסקי תלמוד תורה הוכיחו מדכתיב קרא אחרינא במלחמה של עי שהיתה אחריו וילן יהושע כו' (עירובין סג.). **מיד וילן יהושע כו'.** לא באותו הלילה כתיב אלא בלילה שלר על העי והכי קאמר מיד חזר יהושע מדברו ובשבת לילה אחר במצור עסק בתורה (מגילה ג.). **כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.** דגבי עדות חדא הגדה כתיבה אם לא יגיד וגו' (כתובות יח.).

◆

רבינו חננאל

משתחוה לו ומסקנא דשמעתא דתלמוד תורה גדול מהקרבת תמידין: **פי'** רוח פסקנית מלאך הוא כדכתיב עושה מלאכיו רוחות ואמר ר' יוסי ב"ר חנינא שלש שמות יש לו. פסקון שנתנה לו רשות לפסוק דברים. אטמון שאוטם עונותיהן של ישראל. סגרון כיון שסוגר שוב אינו פותח. א"ר אלעזר לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שנאמר היערוך שועך לא בצר שאילמלא לא הקדים אברהם אבינו תפלה [לצרה] בין בית אל ובין העי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט: **אמר** ר' יוחנן [לעולם] יבקש אדם רחמים שיהא הכל מאמצין כחו שנאמר וכל מאמצי כח ומניין שכיפר לו וידויו שנאמר יעכרך ה' ביום הזה היום הזה אתה עכור ואינך עכור לעוה"ב כו': [גרסינן בירושלמי] שור היוצא ליסקל ונמצאו עדיו זוממין ר' יוחנן אמר כל הקודם בו זכה וריש לקיש אמר הפקר טעות הוא וכן עבד היוצא ליסקל והקדישו הבעלים ונמצאו עדיו זוממין ר' יוחנן אמר זכה לעצמו ריש לקיש אמר יאוש טעות הוא ואם אינו יודע להתוודות אומרים לו תהא מיתתו כפרה על כל עונותי כו': ת"ר מעשה באחד שיצא ליהרג אמר אם יש לי עון זה לא תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ואם אין בי עון זה כו'. ירושלמי שמעון בן שטח היו ידיו חמומות. אתת סיעת ליצנין ואסהידו על בריה עידות מכוונות ונגמר דינו מי נפק למיתקטל אמרי ליה מרי שקרין אנן בעי אבוה מחזריה א"ל אבא אם בקשת להיות תשועה על ידיך עשה אותי כאיסקופא. מעשה בחסיד שהיה מהלך בדרך וראה שני בני אדם נזקקין לכלבא. אמרין אנן ידעין בהאי חסיד אזל ומסהיד עלן ומרן דוד קטיל לן אלא נקדמיה ונסהיד עליה נגמר דינו ליהרג. הוא שאמר דוד הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי מחרבו של אוריה ומכלבו של חסיד: **ר'** יהודה בן פזי סלק לעיליתא דבי מדרשא וראה ב' בני אדם נזקקין זה לזה. אמרו לו ר' הב דעתך דאת חד ואנן תרי:

מסורת הש"ס

א) [מגילה ג. עירובין סג:], ב) [עי' תוספות עירובין סג: ד"ה מיד ותוס' מגילה ג. ד"ה וילן], ג) [עירובין שם מגילה שם], ד) [עי' תוספות מגילה כח.], ה) [כת"י: משונאיהן של], ו) גי' רש"ל אמר ר' יוחנן, ז) [תוספתא פ"ט], ח) [כתובות יח: ב"ב קסח. מכות ג.], ט) [גי' הערוך בערך בעיא וכההיא מעשה דבעיא דהוה מוכסא עכ"ל ברש על מלת דבעיא לא פירש כלום ומזה לפרשו על נכון] יעי' בירושלמי פ"ו הלכה ט ושם המוכסן שם בר מעיין ומתאמא שם שניים רכים מפרשי המעשה שהביא רש"י כאן, י) סוטה מג., כ) כעי' שם, ל) [עי' מ"ש רש"ל בח"א על דברי רש"י לקמן אלמא בריה הוא ולע"ק], מ) [במדבר כה], נ) [להו רש"ס], ס) [כל המעשה הלזה איתא בירושלמי חגיגה פ"ב וכ"כ תוס' חגיגה טז: ד"ה אל בשינוי קצת], ע) נ"ל קנאת, פ) [ויקרא כד].

◆

גליון הש"ס

גמ' לעולם יקדים אדם תפלה לצרה. וכ"ה בירושלמי פ"ג דתענית ואיתא שם עוד אריב"ל אם סדרת תפלה לא תהא מיצר פיך אלא הרחב פיך ואמלאהו:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כיון שסוגר וכו' לבקש רחמים (כיון) תז"מ ונ"ב ס"א כבון:

◆

הגהות הגר"א

[א] שפוסק דברים כו' נ"ב ופסקונית כלל כל השלשה: [ב] רש"י ד"ה פסקונית גבריאל. נ"ב אינו כן:

◆

תורה אור השלם

1. ויאמר לא כי אני שר צבא יי עתה באתי ויפל יהושע אל פניו ארצה וישתחו ויאמר לו מה אדני מדבר אל עבדו: יהושע ה יד
2. וישלחם יהושע וילכו אל המארב וישבו בין בית אל ובין העי מים לעי וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העם: וישימו העם את כל המחנה אשר מצפון לעיר ואת עקבו מים לעיר וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק: יהושע ח יג
3. אל תצא לרב מהר פן מה תעשה באחריתה בהכלים אתך רעך: ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל: משלי כה ח-ט
4. ואמרת כה אמר אדני אלהים לירושלם מכרתיך ומלדתיך מארץ הכנעני אביך האמרי ואמך חתית: יחזקאל טז ג
5. היערך שועך לא בצר וכל מאמצי כח: איוב לו יט
6. ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך יי ביום הזה וירגמו אתו כל ישראל אבן וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים: יהושע ז כה
7. ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרע כלם חמשה: דברי הימים א ב ו
8. ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנתיו ואת שורו ואת חמרו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו וכל ישראל עמו ויעלו אתם עמק עכור: יהושע ז כד